COLOCVIU STRATEGIC

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

Nr. 3 (XLX)
Februarie 2006

TERORISMUL – AMENINȚARE CONTRA UMANITĂȚII

Mirela ATANASIU

CONCLUZII

- *Terorismul acționează agresiv şi de neoprit, asemeni unui ”cancer al Planetei” fără granițe, limite sau legi, în afara celei a lovirii, uciderii, terorizării şi distrugerii; în esență, terorismul este inamicul vieții, un război împotriva vieții, unealta care răneşte şi omoară fără milă.*
- *Pe plan internațional, el a fost resimțit de opinia publică mondială din ce în ce mai mult la începutul mileniului III, adică pe măsură ce presa, radioul şi televiziunea au distribuit rapid şi pe scara largă informații despre actele de terorism.*
- *Terorismul este un factor perturbator al relațiilor interstatale şi interetnice şi un parazit al lumii contemporane.*

1. *Ce este terorismul?*

Terorismul nu a apărut recent. El este foarte vechi – a precedat strategia terorii exercitată de legiunile romane asupra populațiilor din zonele ocupate, supraviețuind acesteia – şi, de-a lungul timpurilor, s-a manifestat sub toate formele posibile, de la terorismul peşterii la ciberterorism, în funcție de treapta de civilizație pe care a ajuns omenirea, deci de mijloacele la dispoziție, şi aproape peste tot în lume. Mijloacele au fost mereu altele, esența a rămas însă aceeaşi: înfricoşare, distrugere, ucidere. Din păcate, şi terorismul, ca şi războiul, face parte, într-un fel, din arsenalul prin care lumea se neagă pe sine, se urăşte şi se autodistruge, crezând că se purifică.

Cuvântul „terorism" a fost menționat în urmă cu peste 200 ani (1798), în suplimentul *Dicționarului Academiei Franceze*. Într-o carte consacrată acestui fenomen, Walter Laqueur, istoric şi comentator de politică externă american, aprecia că între 1936 şi 1981 au fost date peste 100 de definiții ale terorismului, dar nici una nu este suficient de cuprinzătoare.

Britanicii – printre primii care au reacționat față de recrudescența fenomenului terorist, în a doua jumătate a secolului trecut – il defineau într-o lege din 1974, astfel: *„Folosirea violenței în scopuri politice, incluzând orice recurgere la violență în scopul de a plasa publicul sau orice secțiune a publicului într-o stare de teamă".* Nici această definiție nu este suficient de riguroasă, căci demonstrațiile de stradă violente, de exemplu, nu pot fi considerate acte de terorism. Principala caracteristică a terorismului este intimidarea prin violență. Mijloacele folosite sunt extrem de variate (răpirea de persoane, luarea de ostatici, asasinatul, producerea de explozii, distrugerea unor edificii publice, sabotarea căilor ferate, a instalațiilor industriale sau a mijloacelor de telecomunicații, ruperea unor diguri, otrăvirea apei, răspândirea unor boli contagioase, bombardamente etc). La metodele „tradiționale" s-au adăugat altele noi, cum ar fi atentatele asupra şefilor de state, atacurile asupra misiunilor diplomatice şi a diplomaților, asupra

personalităţilor politice sau asupra unor persoane particulare cunoscute pentru opiniile lor, atacarea unor instituţii publice sau întreprinderi comerciale, a avioanelor, a forţelor de ordine etc. Una din formele de terorism care se detaşează prin frecvenţă şi mai cu seamă prin consecinţele sale asupra raporturilor interstatale este terorismul politic. Potrivit informaţiilor vehiculate prin mass-media, în prezent, în lume acţionează peste 500 de organizaţii şi grupări teroriste de diferite orientări. Dar, dincolo de statistici, realitatea este mult mai dureroasă.

Terorismul este acelaşi de veacuri. Atacul terorist de la 11 septembrie 2001, asupra Statelor Unite ale Americii, ca şi cel de la 11 martie 2004 din Madrid, prin imaginea terifiantă transmisă în direct, n-a făcut altceva decât să schimbe percepţia omenirii şi a fiecăruia în parte, să-i aducă aminte că, undeva, nu departe de el, de omul planetei, poate chiar lângă el, poate chiar în el, se află un monstru care-l poate ucide oricând şi oricum. Acesta a fost, probabil, şi obiectivul central al acestor atacuri: crearea unui coşmar universal, lumea să afle şi să nu uite că poate fi lovită şi ucisă oricând, oriunde şi prin orice mijloace.

Terorismul nu este doar răul care se abate asupra planetei, ci este chiar răul din lume, adică răul nostru, partea fanatică dintre noi şi, adesea, din noi, fanatismul obsesiv al puterii, al răzbunării, al egocentrismului, al pedepsirii cu orice preţ, al purificării prin ucidere şi prin distrugere. De aceea, acest fenomen specific doar mediului uman (doar fiinţa umană are plăcerea sadică de a teroriza) trebuie investigat şi analizat aşa cum este, de pe poziţii cât se poate de obiective, pentru a-i decela sensurile şi mecanismele, pentru a-i afla izvoarele şi, în consecinţă, pentru a-i anihila cauzele, a-i distruge structurile, a-i limita efectele şi a-i tăia rădăcinile.

Terorismul este o ameninţare asimetrică, din umbră. Evoluţia lui, de la o seamă sau o sumă de acte teroriste disparate la un summum al fanatismului, cruzimii şi violenţei, adică la un război terorist, şi el asimetric şi pervers, este de natură să genereze reacţia corespunzătoare a omenirii, să declanşeze războiul antiterorist.

Atentatele de la WTC New York, Madrid, Beslan etc. au arătat punctele slabe ale actualului concept de securitate. Terorismul a apărut ca o modalitate de acţiune a celor slabi împotriva celor puternici. Aceste acţiuni au demonstrat că principalul pericol la adresa noii ordini mondiale, create după încetarea Războiului Rece, nu este potenţialul militar al aşa-numitelor ţări „recuzate" (Coreea de Nord, Irak, Libia, Iran etc.), ci terorismul. Prin urmare, securitatea antiteroristă nu poate fi privită prin numărul de tancuri, avioane, nave militare sau rachete. Atacurile teroriste vizează în special securitatea populaţiei, ca mijloc de presiune asupra statelor. În configurarea atacurilor nu este nevoie de un PIB de 6 trilioane (6.000 de miliarde) de dolari sau de înalte performanţe în tehnologiile militare şi spaţiale. Principalii factori care contează sunt factorul uman şi efectele psihologice. Activităţile teroriste pot fi puse în aplicare de orice persoană, fără a avea cunoştinţe speciale aprofundate. O bombă poate fi confecţionată din materiale care pot fi procurate cu uşurinţă. Aceste acţiuni sunt posibile oriunde.

Terorismul poate îmbrăca diverse forme (atacuri chimice, atacuri cu bombe, otrăviri în masă etc.). De cele mai multe ori, acţiunile teroriste nu lovesc în forţa militară a unui stat, ci în societatea civilă. Scopul lor este implicarea emoţională a populaţiei. Aceasta face ca presiunea psihologică asupra statului să fie mult mai puternică decât în cazul unui conflict militar clasic. Principalul obiectiv al acţiunilor de acest gen este răspândirea fricii. Cu cât frica este mai mare, cu atât mai mare este şi presiunea asupra statului. Reacţia emoţională a populaţiei faţă de consecinţele atacurilor teroriste este firească. Teama că data viitoare s-ar putea să fii o victimă este pe cât se poate de reală. Un război dus în afara hotarelor propriei ţări, chiar dacă se soldează cu pierderi mari, nu poate avea acelaşi efect pe care îl produce terorismul, din simplul motiv că aceste războaie sunt străine pentru marea majoritate a oamenilor care nu trăiesc direct experienţa câmpului de luptă.

Fiind o activitate ascunsă, terorismul poate fi contracarat în mod eficient de serviciile secrete şi de structuri special pregătite. În cazul unui duşman invizibil, rachetele şi bombele nu sunt de folos. Informaţiile sunt principalul mijloc de prevenire a acţiunilor teroriste. Multe asemenea organizaţii se bucură chiar de sprijinul deschis al unor state, pe teritoriul cărora sunt plasate cartierele lor generale şi sunt desfăşurate taberele de antrenament. În Afghanistan, regimul taliban a adăpostit întreaga conducere a organizaţiei teroriste Al Qaeda.

Mirela ATANASIU, *licenţiată în Drept Internaţional, a participat la cursul postuniversitar de perfecţionare în conducerea forţelor terestre, la disciplina Aspecte militare şi cerinţe ale luptei împotriva terorismului, proliferării armelor de distrugere în masă şi crimei organizate, şi este interesată de problematica securităţii şi apărării naţionale în contextul integrării în structurile euro-atlantice şi aderării depline la Uniunea Europeană.*

2. Haosul terorismului

Terorismul – chiar şi în starea de haos în care se află planeta – nu este o expresie a confruntării între civilizaţii, aşa cum se sugerează adesea. Starea de haos este haos şi în sistemul şi aşa destul de eterogen al acţiunilor de tip terorist. În această lipsă de ordine care caracterizează haosul, există, totuşi, o anumită corespondenţă între „*mişcarea browniană*” a politicilor, economiilor, strategiilor, culturilor, etniilor, intereselor şi acţiunile de subminare a statelor, naţiunilor, superputerii americane şi diferitelor entităţi care încearcă cât de cât să pună o anumită ordine în sistemele relaţiilor internaţionale. Aceste acţiuni şi cele care se înscriu pe alte coordonate ale vieţii planetare (cele din lumea interlopă, din zona traficului de droguri şi de carne vie, a asasinatelor psihopate şi reacţiilor la orice fel de ordine etc.) alcătuiesc ceea ce numim terorism contemporan. Organizaţiile teroriste par a nu avea nici o logică. Şi totuşi, există o logică în toate. Aceste corespondenţe sunt însă relative, uneori chiar aleatorii, dar cu un tonus cauzal destul de pronunţat, dovadă că şi în haos există o anumită ordine, o anumită cauzalitate. Haosul este, pentru terorism, un mediu foarte prielnic, aşa cum este şi pentru lumea interlopă, pentru criminalitate şi traficul de droguri, pentru prosperarea centrilor distructivi, negativi de putere, care încurajează fărădelegea, lipsa de ordine, suspiciunea, neîncrederea şi, mai ales, starea de nesiguranţă, de teamă. De aceea, ieşirea din haos şi trecerea la o nouă ordine este totdeauna extrem de dificilă, anevoioasă şi nu se poate realiza decât prin mari sacrificii.

Violenţa este legată de urmărirea unor scopuri dependente de o serie de condiţii obiective şi subiective, de strategia care trebuie adoptată în anumite împrejurări revoluţionare. Violenţa semnifică un mijloc coercitiv utilizat pentru asigurarea dominaţiei sau pentru dobândirea unei poziţii dominatoare, concretizat, în cazul de faţă, sub forma terorismului. Acest tip de relaţie socială se construieşte pe baza a trei elemente:

1. autorul violenţei:

• un individ, un grup de indivizi (a cărui organizare poate fi atât formală, cât şi informală), o organizaţie, o instituţie;

• există anumite interese şi scopuri a căror realizare este urmărită prin diverse mijloace.

2. victima, cel care suportă violenţa:

• un individ, un grup de indivizi (a cărui organizare poate fi atât formală, cât şi informală), o organizaţie, o instituţie, o ţară, un sistem;

• există o serie de interese, de scopuri diferite de cele ale celui care exercită violenţa sau, cel puţin, sunt percepute ca atare.

3. acţiunea coercitivă, violenţa în sine:

• scopul constă în: aproprierea unor resurse sau dobândirea controlului
asupra acestora; dobândirea de putere, prestigiu, afecţiune; impunerea simbolurilor şi valorilor ce aparţin unor raporturi de forţe; obţinerea acceptării şi conformării la aceste simboluri şi valori;

• poate fi întreprinsă prin mijloace directe sau indirecte.

3. Tipologia teroristului

Într-o societate anomică, valorile sunt nedeterminate, normele sunt ambigue sau lipsesc, iar reglementările nu sunt coerente, ajungându-se astfel la situaţia în care nu se mai face diferenţa între revendicările şi speranţele legitime, pe de o parte, şi cele ilegitime, pe de altă parte. De asemenea, comportamentul indivizilor este supus la o mare presiune de către conflictul ce se naşte între normele acceptate şi realitatea socială, apărând cinci tipuri de reacţii posibile (conform teoriei lui R.K. Merton): conformism, inovare, ritualism, retragere sau rebeliune. Această ultimă categorie, unde se poate încadra şi *terorismul*, este formată din indivizi care resping atât valorile, cât şi mijloacele existente, dar doresc în mod activ să le înlocuiască cu unele noi (care nu sunt valori) şi să înşele astfel sistemul social. Anomia, în viziune psihologică, reprezintă principala maladie a omului modern.

Ea produce *indivizi anomici,* caracterizaţi de câteva trăsături, dintre care unele sunt specifice *tipului terorist*:

1. incertitudine şi anxietate, cauzate de conflictul intrapsihic profund, existent între credinţe şi convingeri contradictorii;

2. orientare către mişcări extremiste;

3. pierdere a simțului coeziunii cu întreaga societate, ca urmare a manifestărilor de anarhie socială şi de individualism extrem;

4. dezorientare, disperare şi insecuritate, ca elemente ale unei conştiințe tragice ce resimte profund alterarea personalității. Ca efect, apare delirul de persecuție, sentimentul excluderii din grup şi ura față de semeni, sublimate în orientări active către mişcări şi doctrine reacționare sau caracterizate şi de reacții violente, extreme;

5. stare de inadaptare în raport cu normativitatea şi mecanismele conformității, stare care generează indivizi revoluționari şi cu comportament terorist;

6. atitudine a individului care, alături de autoritarism, reprezintă unul dintre cei mai importanți factori determinanți ai prejudecăților rasiale;

7. trăsături de personalitate aflate în relații de dependență cu diferite opinii, credințe, convingeri, conduite sau factori emoționali ce duc la manifestarea comportamentului de natură teroristă.

O viziune completă asupra *terorismului ca manifestare a anomiei sociale* poate fi construită numai prin analiza tuturor elementelor (câteva dintre ele prezentate mai sus). În declanşarea acțiunii umane cu caracter terorist au o importanță deosebită atât instituțiile, cât şi mediile sociale şi colectivitățile. Orice evaluare unilaterală a fenomenului terorist nu duce la cunoaşterea şi înțelegerea acestuia (în sensul sesizării cauzelor care-l produc şi mecanismelor de funcționare), ci, dimpotrivă, la adâncirea şi mai mult a misterului, întrucât terorismul nu este o simplă reacție, ci un fenomen foarte complex, cu determinații multiple, ramificate social şi înstufate psihologic.

PROPUNERI

În vederea prevenirii şi combaterii terorismului, pe lângă strategia națională de securitate a instituțiilor aşa-zise „de apărare" ale statelor,cetățenii trebuie implicați direct, pentru a reacționa la situații reale, astfel:

1. *Preîntâmpinarea terorismului prin educație: informarea şi instruirea populației largi despre metodele, procedeele şi instrumentele implicate în acțiunile teroriste.*
2. *Prevenirea apariției comportamentului terorist, prin identificarea anumitor factori de risc şi intervenția în cazul descoperirii indivizilor cu tendințe criminale (copii din familii dezorganizate, indivizi supuşi abuzurilor de orice gen etc.).*
3. *Pregătirea populației civile prin programe la nivel național în care fiecare individ să devină conştient de faptul că el însuşi va fi pus, poate, în postura de victimă a actelor teroriste şi să-şi cultive capacitatea de a reacționa calm, decis, oportun.*
4. *Mediatizarea consecințelor actelor teroriste în unitățile de învățământ de toate niveluri începând cu cel liceal.*

***COLOCVIU STRATEGIC* este o publicație a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce include rezumate ale temelor de cercetare ştiințifică, conferințelor, simpozioanelor, seminariilor, meselor rotunde, opinii şi puncte de vedere ale unor personalități din armată şi societate, din țară şi străinătate, implicate în cercetarea ştiințifică din domeniul securității.**

Publicație realizată cu sprijinul Editurii şi Tipografiei
Universității Naționale de Apărare „Carol I"
Tehnoredactare computerizată: Mirela ATANASIU
Supliment al revistei *IMPACT STRATEGIC*
ISSN: 1841-7396; B: 141/339/06

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, Sector 5, Bucureşti
Telefon: 319.56.94, Fax 319.55.93
e-mail: cssas@unap.ro
http://cssas.unap.ro